

Visuomenės dalyvavimas: socialinio kapitalo, demokratijos ir racionalaus pasirinkimo teorijų apžvalga

Evandželina Petukienė, Rigita Tijūnaitienė

Šiaulių universitetas
Architektų g. 1, LT- 78366, Šiauliai

Alvydas Raipa

Kauno technologijos universitetas
K.Donelaičio g. 20, 44239 Kaunas

Straipsnyje analizuojami visuomenės dalyvavimo teoriniai pagrindai, pasitelkiant plačiausiai naudojamą šį fenomeną aiškinančias socialinio kapitalo, racionalaus pasirinkimo ir demokratijos teorijas. Tokia prieiga pasirinkta todėl, kad nėra vienos universalios dalyvavimo reiškinį aiškinančios teorijos, kuri jungtų skirtingus požiūrius. Priklausomai nuo konteksto, pasitelkiamos skirtingos teorijos. Šio straipsnio autoriai nepretenduoja tokią teoriją sukurti, tai tik bandymas aptarti pagrindines, dažnai vienos disciplinos ribas peržengiančias teorijas, įvardijant problemas, kurios trukdo suformuluoti universalų dalyvavimo teorinį pagrindą.

Raktažodžiai: visuomenės dalyvavimas, socialinio kapitalo teorija, demokratijos teorija, racionalaus pasirinkimo teorija.

Keywords: public participation, theory of social capital, theory of democracy, rational choice theory.

Įvadas

Visuomenės dalyvavimas pastaruoju metu įgauna naują pagreitį tiek moksliniuose, tiek praktiniuose debatuose; tiek nacionaliniuose ar vietiniuose, tiek globaliniuose reikaluose. Ši tema nusakoma gretinant gana gausias praktines žinias ir ganėtinai pakriką teorinę literatūrą [40; p. 58]. Mėnėtos tematikos studijos tai tapdavo populiareesnės, tai vėl domėjimasis jomis mažėdavo.

Visuomenės dalyvavimas įtraukia piliečius į socialinius ir ekonominius sprendimus [6]. Kitaip sakant, dalyvavimas suteikia galimybę daryti įtaką

sprendimams bei sudaro sąlygas platesniu mastu dalyvauti ir konfliktams bendruomenėse mažėti [34; p. 28]. Dabar dalyvavimas yra vertinamas kaip svarbiausia bendruomenės vystymo ašis [25; p. 10], Žodis *dalyvavimas* apskritai reiškia ką nors teigiamą: jis reiškia, kad kažkas bendradarbiauja, „žaidžia“ kartu su grupe ar žmogumi, dirbdamas kartu su kitais, kad pasiektų bendrą tikslą [21; p. 43]. Tačiau, anot Finkel, dabartiniai tyrimai patvirtina ypač žemą socialinio ir politinio dalyvavimo lygį daugelyje besivystančios demokratijos šalių. Istorškai susiklostė, jog komunistinėse ir pokomunistinėse valstybėse nėra nei dalyvavimo tradicijos, nei empirinės analizės [28; p. 29]. Nors žmonės yra labiau informuoti per pagrindines visuomenės informavimo priemones ir todėl tapo pastebimai kritiškesni sprendimams, daromiems jų vardu, tačiau vis dar nepakankamai domisi bendrais, visuomeninės gerovės reikalais, neatsižvelgia į tokio elgesio pasekmes kitiems [6; p. 61; 3 p. 607]. Atsakymas dėl daugelio šių problemų sprendimų būtų vienas – aktyvesnis ir realus visuomenės dalyvavimas priimančias sprendimus, sąlygojančius daugelio žmonių gyvenimus. Nors dalyvavimas kaip pageidautina veikla įtraukiamas į daugelio šalių dokumentus ir

Evandželina Petukienė - Šiaulių universiteto, Socialinių mokslų fakulteto Vadybos katedros asistentė,
El. paštas: vadyba@smf.su.lt

Alvydas Raipa – Kauno technologijos universiteto Viešojo administravimo katedros profesorius, socialinių mokslų daktaras.
El. paštas: alvydas.raipa@ktu.lt

Rigita Tijūnaitienė – Šiaulių universiteto, Socialinių mokslų fakulteto prodekanė, lektorė.
El. paštas: rigita@smf.su.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2007 m. birželio mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2007 m. rugpjūčio mėn.

teisės aktus, tačiau tai dažnai lieka formali, o ne reali veikla. Ši veikla dažnai paremta skirtingu dalyvavimo suvokimu, o dalyvavimo lygio ar kokybės yra reikalaujama, iš dalies dėl to, kad trūksta efektyvaus dalyvavimo praktikos [25; p. 17].

Dalyvavimo tema įvairiuose vystymo projektuose jau 1960 - 1970 metais tapo svarbiausia priemone siekti darnos ir lygybės [29; p. 62]. Taigi diskusijos visuomenės dalyvavimo tematika nėra naujas reiškinys, tačiau kaip integralios viešojo administravimo dalies idėja yra palyginti nauja ir aktuali [13; p. 17].

Kitas svarbus aspektas - koku lygmeniu tai galima padaryti geriausiai, arba kokiomis formomis tai padaryti? Stengiantis priartinti minėtų problemų sprendimą prie pačių žmonių, įvairios šalys, pradedant JAV, kur visuomenės dalyvavimas plačiausias ir intensyviausias pasaulyje [15; p. 739], ir baigiant Europos valstybėmis (pvz., Čekija, Lenkija, Italija, Jungtine Karalyste ir kt.) [16; p. 73], perduoda įgaliotimus iš centro regionų ir vietos valdžiai. Lietuvoje taip pat pripažįstama, kad tinkamiausias dalyvavimo idėjų įgyvendinimo lygmuo – vietos savivaldybių, kur gyventojai yra lengviausiai pasiekiami ir geriausiai žino, išmano rūpimus, probleminius klausimus.

Klausimų, apimančių dalyvavimo aspektus, spektras labai platus tiek vertinant pagal ūkio sritis (pradedant nuo aplinkosaugos, švietimo, socialinės ar sveikatos apsaugos ir t.t.), tiek pagal sprendžiamų klausimų mastą ir pobūdį (nuo strateginių, bendros politikos formavimo iki taktinių, kasdieninių), tiek pagal priimamų sprendimų dalyvaujant proceso etapus (priimant, įgyvendinant, prižiūrint, kontroliuojant sprendimo priėmimą).

Dalyvavimo reiškinį apibrėžia įvairios paradigmos, kylančios iš psichologijos, sociologijos, ekonomikos, politologijos ir teisės disciplinų. Be to, dalyvavimas yra susijęs su temomis nuo individualios motyvacijos ir gebėjimų apsvaistymo iki vadovavimo, grupės dinamikos problemų ar organizacinių veiksmų bei socialinių politinių struktūrų ir procesų bendruomenėse ir tarp jų. Dėl to galima stebėti koncepcijų daugėjimą ir teorinių požiūrių skirtingumą [8; p. 24]. Tai paaiškinama tuo, kad, norint suprasti visuomenės dalyvavimo fenomeną, jį reikia analizuoti kaip daugiamačią fenomeną, iš skirtingų perspektyvų [27, p. 145]. Akivaizdu, kad visuomenės dalyvavimo teorija yra susijusi su teoriniais kitų sričių darbais.

Ashford ir Rest teigia, kad, nepaisant bendro visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus pripažinimo, nėra visiškai aišku, ką reiškia ši sąvoka ir kaip ją galima atskirti nuo susijusių darinių, pavyzdžiui,

„visuomenės įtraukimo“, „bendruomenės dalyvavimo“, „bendruomenės įtraukimo“ ar „suinteresuotų asmenų įtraukimo“ [25; p. 25]. Literatūroje galima rasti nemaža visuomenės dalyvavimo aiškinimų - nuo „simbolinio žmonių įtraukimo“ iki „autonomiško sprendimų priėmimo vietiniame lygmenyje“, ir net nėra galimybių nusistovėti universaliam dalyvavimo apibrėžimui.

Šiame straipsnyje pagrindinis dėmesys sutelkiamas į minėtą fenomeną aiškinančias *socialinio kapitalo*, *racionalaus pasirinkimo* ir *demokratijos* teorijas. Ši prieiga pasirinkta todėl, kad, anot Oakley (1989) (cituojama pagal [9]), kuris, analizuo-damas dalyvavimo literatūrą, pastebėjo, kad vis dar nėra vienos nuomonės dėl to, ar dalyvavimas yra procesas, programa, metodas, ar metodika, kaip ir nėra vienos bendros, universalios reiškinį aiškinančios teorijos, kuri sujungtų skirtingus požiūrius. Šio straipsnio autoriai taip pat nepretenduoja tokią teoriją sukurti – tai bandymas aptarti pagrindines, dažnai vienos disciplinos ribas peržengiančias teorijas. Straipsnyje bandoma atsakyti į klausimus: Kaip socialinio kapitalo teorija susijusi su visuomenės dalyvavimo kontekstu? Kokius esminius visuomenės dalyvavimo aspektus galima paaiškinti remiantis racionalaus pasirinkimo teorija? Kam reikalinga/naudinga politinės demokratijos teorijų analizė aiškinant visuomenės dalyvavimą?

Taigi *straipsnio tikslas* – atlikti visuomenės dalyvavimo reiškinio analizę šį fenomeną aiškinančių socialinio kapitalo, racionalaus pasirinkimo ir demokratijos teorijų pagrindu.

Socialinio kapitalo teorija nagrinėjama todėl, kad „socialinis kapitalas vis dar yra plačiausiai naudojamas pagrindas sprendžiant dalyvavimo problemas [39; p. 215]“. Be to, socialinis kapitalas pastaruosius du dešimtmečius įvairiose socialinių mokslų disciplinose iškilo kaip vyraujanti paradigma [30; p. 17]. Socialinis kapitalas nėra rezultatas, o greičiau priežastis, motyvas, kuris gali skatinti tą dalyvavimą ir susidaro tik veikiant kolektyviai. Kitaip sakant, pats dalyvavimas yra socialinis kapitalas. Toks teiginys remiasi Black ir Hughes klasifikacija [22; p. 43], kurioje socialinis kapitalas apibrėžiamas tam tikrais modeliais, kurie apima: 1) socialinį dalyvavimą – procesą, kurio metu asmenys neoficialiai išpareigoja kitiems bendruomenės asmenims dėl abipusės gerovės; 2) piliečių dalyvavimą – procesą, kurio metu asmenys išpareigoja asmeniškai ar kooperatyviai aiškiai paremti ar padidinti bendruomenės gerovę; 3) įsitraukimą į ne pelno organizacijas ir savanorišką darbą; 4) glaudžius ryšius su kitokio pobūdžio organizacijomis ir ekspertų sistemomis.

Racionalaus pasirinkimo teorija šiame straipsnyje remiamasi todėl, kad visuomenės dalyvavimas visada susijęs su vienokiu ar kitokiu individo racionaliu dalyvavimo naudos matavimu.

Demokratijos teorijų apžvalgos tam, kad būtų galima nustatyti pagrindinius visuomenės dalyvavimo principus ir prielaidas, kurios būtinos šiuolaikinėje visuomenėje norint įgyvendinti dalyvavimo idėjas. Demokratijos teorijos šiame kontekste traktuojamos kaip teorinis pamatas tolimesnei dalyvavimo reiškinių analizei.

Pereinant prie konkrečių teorijų aptarimo, svarbu paminėti, kad įvairios atstovavimo grupės, legislatyvos ir egzekutyvos atstovai yra glaudžiai susiję organizuotu atstovavimu daugelyje politikos formulavimo institucijų. Kiekviena struktūra regeneruoja interesų grupių tikslus, poreikius, ketinimus įvairiais keliais ir būdais, dažnai atlikdamos tarpininko vaidmenį tarp piliečių bendruomenės ir politikos, tapdamos netiesioginės demokratijos instrumentu. Tokia tendencija – instituciškai atstovauti organizuotų grupių interesams – dažnai nesutampa su šiandieniniu politikos vystymosi stiliumi, kada visuomenė ieško daugiau tiesioginio atstovavimo formų, išreiškiamų tiesioginiu piliečių dalyvavimu, rengiant viešosios politikos programas, jų įtraukimu į politikos sprendimų rengimą ir vertinimą, politikos uždavinių ir tikslų strategavimą kaip priemonės koreguoti valdančiųjų sluoksnių politikos klaidas.

1. Visuomenės dalyvavimo teorinis karkasas: socialinio kapitalo, racionalaus pasirinkimo ir demokratijos teorijų kontekstas

Platesnę tyrimų, mokslinių darbų bazę visuomenės dalyvavimo problemos analizei pateikia užsienio (daugiausia Europos šalių ir JAV) autoriai. Visuomenės politinio ir nepolitinio dalyvavimo srities darbuose analizuojamos visuomenės dalyvavimo ar neįsitraukimo problemos, mokslinės teorijos, dalyvavimo procesą veikiantys ir visuomenės aktyvumą lemiantys veiksniai, dalyvavimo formos, metodai, priemonės ir procedūros ir kt. [37; p. 284].

Pavyzdžiui, sociologai visuomenės dalyvavimą aiškina, tai siedami su individo elgsena bei institucinėmis struktūromis; politologai – su atstovaujama politika, telkiant dėmesį į atviras politines organizacijas, kurios siekia padidinti politinių procesų kontrolę [14; p. 17]. Ekonomistas Olson dalyvavimą ir organizacijos elgseną analizavo ekonomikos įtakos aspektu [26]. Abelson apibendrintai rašė: „Politologai atstovauja vienai iš didesnių so-

cialinės srities mokslininkų grupei, besidominčiai dalyvavimu. Sociologai ilgą laiką domėjosi dalyvaujančios visuomenės struktūrų erozija didėjančios centralizacijos ir biurokratinių institucijų naujai, tuo metu viešojo administravimo teoretikai akcentavo optimalių biurokratinių sprendimų priėmimo procesų, vienijančių elito ir ne specialistų nuomones; ekonomistai tyrinėjo dalyvavimo išlaidas ir naudą, pabrėžiant kolektyvinių veiksmų loginį nesuderinamumą; psichologai sudarė ilgus sąrašus sąlygų, kurios, kaip manoma, skatins ar suvaržys tikimybę, kad individas dalyvaus savo bendruomenės veikloje“ [1].

Webler [36, p. 48] nuomone, tai, kad dalyvavimo fenomeno tyrimuose egzistuoja skirtingos prieigos, sveikintinas reiškinys, tačiau kartu esama ir rizikos, kad skirtingų interesų, požiūrių mechanizmas gali likti be konstruktyvaus dialogo.

Be jau minėtų teorijų, aiškinančių visuomenės dalyvavimo reiškinį, yra ir kitų. Pasak Hung-Jen Tan, aiškinant visuomenės dalyvavimą, vyrauja dvi paradigmos, telkiančios dėmesį į racionalumo plėtojimą [18]. Pirmoji yra jau minėta Olson racionalaus pasirinkimo teorija, o antroji – komunikacinė planavimo teorija. Ši teorija priskiriama komunikacijos teorijų grupei. Su pastarąja siejasi komunikacinio racionalumo teorija [40; p. 58]. Šiame straipsnyje iš jų pasirinkta tik racionalaus pasirinkimo teorija, kaip pamatinė aukščiau minėtų teorijų prielaida, ir minimi tik pagrindiniai komunikacinio planavimo teorijos postulatai, aiškinant racionalaus pasirinkimo teorijos trūkumus.

Kaip minėta įvade, šiame straipsnyje apsiribojama trijų teorijų, aiškinančių dalyvavimo fenomeną, analize, nes vis dar nėra universalios visuomenės dalyvavimo fenomeną aiškinančios teorijos. Pagrindinės priežastys, trukdančios suformuluoti universalų bendruomenės dalyvavimo teorinį pagrindą, pasak Rifkin ir Kangere yra šios [29]:

1. Trūksta universaliai priimtų konceptualios struktūros. Nors teigiama, kad dalyvavimas turi tvirtą metodologinį pagrindą, tačiau šiuo požiūriu yra abejotama. Cooke ir Kothari teigia, kad net neįmanoma sukurti tokios metodologijos, kadangi dalyvavimas yra praktinės veiklos rezultatas specifinėse situacijose [29; p. 108];

2. Lemiamą problemą yra susijusi su prielaida, kad dalyvavimas yra universalus vystymo priemonė. Manoma, kad dalyvavimo rezultatai gali būti subalansuotumo programos, lygybė ir įgalinimas. Tačiau tiesioginių priežastinių ryšių įrodymai yra labai abejotini. Todėl minėtieji Rifkin ir Kangere pripažįsta, kad šie ryšiai būdingi tik tam tikrai konkrečiai situacijai;

3. Tuo atveju, kai visuomenė įtraukiama į problemų sprendimą, specialistai ir planuotojai siekia atsakyti programos kūrimo ir valdymo teisės bei kontrolės. Daugelis mano, kad būtent šis žingsnis yra grėsmingas ir pavojingas, kadangi specialistai nėra užtikrinti dėl efektyvaus jiems suteiktų išteklių panaudojimo. Jie nenori dalytis valdžia su vietiniais gyventojais, jei tai gali pakentti jų galimybėms gauti apdovanojimus: valdžią, statusą, atlyginimus.

2. Socialinio kapitalo teorija, aiškinant visuomenės dalyvavimą

Socialinio kapitalo teorija teigia, kad dalyvavimas nepolitiniame kontekste yra svarbus politinių institucijų veiklos kokybę determinuojantis veiksnys, ir paaiškina politinio dalyvavimo galimybes. Terminas „socialinio kapitalas“ vartojimas daugiau nei 80 metų. Aiškinant bendruomenės dalyvavimo svarbą, didinant mokyklos galią, Hanifan pasirinko socialinio kapitalo koncepciją 1916 m. [42; p. 55]. Po to Hanifan socialinio kapitalo idėja dingo keletui dešimtmečių, bet buvo vėl naujai atrasta 1950-aisiais. Tai padarė Kanados sociologai. Vėlesnieji tyrimai apie pilietinį dalyvavimą ir organizacijų veiklą, suteikė įkvėpimą daugeliui dabartinių darbų, kurių tematiką galima sugrupuoti į devynias pagrindines grupes: šeimų ir jaunimo elgesys; mokyklinis lavinimas ir ugdymas; bendruomenės gyvenimas (faktinis ir pilietinis); darbas ir organizacijos; demokratija ir valdžia; kolektyviniai veiksmai; visuomeninė sveikata ir aplinka; nusikaltimas ir smurtas; ir ekonomikos vystymasis. Taigi socialinio kapitalo teorija aiškinama daugelis aspektų, kurių jungiamoji grandis yra dalyvavimas, įgalinantis kolektyviai siekti bendro gėrio.

Nuo 2004 metų, kai Kadushin rašė, kad vien Google paieškos sistemoje galima rasti daugiau nei 500 000 nuorodų socialinio kapitalo tema [20], dabar jų padaugėjo net iki 216 000 000. Tai rodo minėto reiškinio įtraukimą ne tik į akademines diskusijas, bet ir į kasdieninės kalbos peripetijas. Anot Tura ir Harmaakorpi, socialinio kapitalo koncepto stiprybė yra tai, kaip jis „laužo“ disciplinų sienas ir jungia konceptualius rėmus, < ... > tai lyg ekonomikos vystymosi trūkstama grandis“ [38; p. 1112].

Socialinis kapitalas pastaruosius du dešimtmečius įvairiose socialinių mokslų disciplinose iškilio kaip vyraujanti paradigma [30; p. 19]. „Viena iš priežasčių, sukėlusių plačiai paplitusių domėjimąsi socialiniu kapitalu, yra tyrinėjimai, kurie nuosekliai pažymi tikrą ir ypač svarbią socialinio kapitalo reikšmę visose gyvenimo srityse. Pagrindinis įro-

dymas tas, kad socialinis kapitalas ir individualiame, ir grupiniame lygyje skatina bendradarbiavimą, kooperaciją ir koordinavimą“ [19; p. 39].

Pastaruoju metu vis daugiau tyrėjų susivienijo socialinio kapitalo studijose. Įvairių autorių tyrimai susiję su skirtingomis socialinių mokslų sritimis, tačiau tyrėjus tai ir suvienija, nesvarbu, ar problema tenka sociologijos, politologijos, ekonomikos vystymo, švietimo ar kitai sričiai [10; p. 119]. Tokiu būdu socialiniam kapitalui teko vietą tarp populiariausių tarpdisciplininių laikotarpio temų, tokių kaip „besimokančios organizacijos“ (atsiradusios 1980-aisiais metais) ir „žinių vadybos“ (tapusios populiaria tema 1990-ųjų pradžioje). Tai galima suprasti kaip problemos konteksto plėtėjimo įvairiose socialinių mokslų srityse ženklą: tyrėjai formuluoja savo klausimus taip, kad daugiau nebeįmanoma pateikti patenkinamų atsakymų lygiagrečiai neįtraukiant daugelio perspektyvų [10; p. 98].

Dėl to egzistuoja ir įvairių socialinio kapitalo apibrėžčių. Pavyzdžiui, Coleman (1988) [31; p. 23] apibūdina socialinį kapitalą kaip „asociacijų, pasitikėjimo ir tarpusavio sąveikos normų sistemas, įgalinančias žmones siekti tikslų, kurie nebūtų įmanomi be jo“. Anot Putnam (1993) [11; p. 45]: „socialinis kapitalas tolygus dalyvavimui savanoriškose asociacijose, tarpusavio sąveikos normoms ir pilietinių susitarimų sistemoms“. Kitaip sakant „socialinis kapitalas remiasi normomis ir tinklais, kurie įgalina žmones veikti kolektyviai“ [42; p. 44].

Socialinis kapitalas, kitaip nei kitos kapitalo rūšys, yra neapčiuopiami ištekliai, susidedantys pirmiausia iš informacinių tinklų. Socialinis kapitalas egzistuoja tik ten, kur yra žmonių santykių tinklai. Piliečių įtraukimas generuoja socialinį kapitalą. „Socialinis kapitalas neegzistuoja izoliuotas, jis yra svarbi sudedamoji bendruomenės kūrimo dalis [22; p. 45]. Putnam tvirtino, kad normos ir tikėjimas yra socialinio kapitalo šaltiniai, žmonės išmoksta tinkamai elgtis socializacijos proceso dėka [34; p. 156]. Socialinis kapitalas pats gali padėti įveikti socialines problemas ir sumažinti įtampą tarp įvairių sudedamųjų grupių bendruomenėje, galbūt suteikiant prieinamą išteklių tinklą ir galbūt per tarpasmeninių kontaktų naudingą poveikį [35; p. 413]. Apibendrintai galima teigti, kad socialinis kapitalas „nėra vientisas darinys, bet įvairovė skirtingų darinių, turinčių du bendrus bruožus: visi jie susideda iš tam tikro socialinės struktūros aspekto ir palengvina tam tikrus šioje struktūroje esančių individų veiksmus“ [7; p. 270]. Bet kokios bendruomenės vystymosi galima siekti arba tiesiogiai, veiksmis, arba netiesiogiai, socialinio kapitalo kūrimu [35; p. 14]. Ir nors tai ir labai susiję reiškiniai, tačiau reiškia jie ne tą patį.

3. Racionalus pasirinkimas ir dalyvavimas

Su racionalaus pasirinkimo teorija susiję paradigminiai pokyčiai vienoje iš fundamentalių ekonominių ir sociologinių kategorijų – racionalumo kategorijoje. Ši teorija, kuri remiasi ideja apie išmintingą ir įstatymiškai teisingą pasaulio sukūrimą, tapo diskusijų objektu Vakarų šalyse praėjusio šimtmečio viduryje. Racionalaus pasirinkimo problema apibendrintai traktuojama kaip geriausio veiksmų varianto nustatymas siekiant tikslų ribotų išteklių sąlygomis. Tokia gana plati traktuotė lyg ištrina esminius skirtumus tarp ekonominio ir socialinio individo elgesio [45]. Racionalaus pasirinkimo teorija universali. Ji daro individo elgesio įvairiose situacijose logiką formalia. Politikoje ji gavo viešojo pasirinkimo (angl. *Public choice theory*) teorijos pavadinimą, sociologijoje – socialinio pasirinkimo teorijos (angl. *Social choice theory*), istorijoje – kliometrijos (aiškina istorinę evoliuciją), o teisėje – teisės ir ekonomikos [44; p. 34]. Viešojo pasirinkimo teorija, arba „naujoji politinė ekonomija“, yra ne kas kita kaip ekonomikos koncepcijos taikymas politinėje sferoje. Teigiama, kad racionalaus politikų, biurokratų ir jų rinkėjų elgesio pagrindas yra jų individualūs interesai [45].

Kaip ir visos fundamentalios teorijos, racionalaus pasirinkimo teorija atsirado iš kelių intelektualių šaltinių. Pirmiausiai, neabejojama, kad tiesioginę įtaką teorijos atsiradimui turėjo dvi tradicijos: anglosaksiškasis empirizmas ir prancūziškasis racionalizmas. Nors nė viena minėtų tradicijų neturi tokios „racionalumo“ traktuotės, kuri priartintų jas prie šiuolaikinės racionalaus pasirinkimo teorijos. Antra, utilitaristinė racionalaus pasirinkimo teorijos filosofija sutelkia dėmesį socialinių mainų aplinkoje – tarpasmeninių santykių mechanizmas, kuris matuojamas individų „nauda“ ir „praradimais“. Šiuolaikinėje racionalaus pasirinkimo teorijoje tarpasmeninių santykių aplinka neproblemizuojama. Trečias racionalaus pasirinkimo teorijos šaltinis – politekonominė doktrina, susikūrusi racionalaus elgesio postulato pagrindu [45].

XIX a. pabaigoje susiformavo racionalumo supratimas, sąlygotas utilitaristinės „nematomos rankos“ teorijos ir koncepcijos. Šios teorijos ištakos siejamos su Smith vardu. Smith ir March sukūrė individualią racionalaus pasirinkimo teorijos versiją ekonominės sistemos funkcionavimui. Šie autoriai sukūrė vadinamąją neoklasikinę mokyklą ir įgavo stiprią politinę įtaką intensyvios ekonominės ekspansijos ir monarchinio režimo griuvimo laikotarpiu. Jų nuomone, liberalios politikos ir ekonomikos funkcionavimo pradžia aprūpina laimėjimu

visus visuomenės narius. Individas, priimantis racionalius sprendimus, eina į mainų santykius su kitais racionaliais individais, ir mainų procesas tęsiasi iki momento, kai paskutiniai mainai jau nebeteikia laimėjimų be nuostolių nė vienai pusei. Esminė neoklasikinės priegos ypatybė – elgesio proceso atribojimas nuo moralinio matmens [45].

Palaiapsniui neoklasikinė ekonominė teorija buvo išplėtotą kaip racionalaus elgesio teorija [46; p. 38]. Po kurio laiko ši teorija įveikė disciplinines ekonomikos ribas ir pasiekė puikių rezultatų socialiniuose moksluose. Naujos racionalumo traktuotės atskaitos tašku tapo faktas, kad žmogus priverstas nuolatos rinktis: pirkdamas, balsuodamas, planuodamas santuoką ar stojimą į bendruomenines organizacijas, žmogus įvertina dvi ar daugiau alternatyvų ir vienai iš jų teikia pirmenybę [45]. Žmogaus elgsenoje beveik visada esama racionalaus komponento, tik turint omenyje ne specifinę ekonomistų racionalumo traktuotę, susijusią su maksimizavimu, o daugiau plačią šios sąvokos prasmę [46; p. 12]. Todėl analizuojant dalyvavimą negalima remtis vien ekonomine racionalus pasirinkimo teorijos prieiga. Racionalaus pasirinkimo teorija vysto metodologinio individualizmo koncepciją, o tai reiškia, kad struktūros analizuojamos kaip individų, siekiančių savo tikslų, visuma. Tokia prieiga nereiškia absoliutaus egoizmo. Žmogus, priimdamas sprendimą, ar dalyvauti, ar ne, gali veikti ir altruistiškai [47; p. 47]. Tai šiek tiek prieštarauja ekonominei racionalaus pasirinkimo teorijos prieigai, kurios esminis postulatą – žmogus, priimdamas sprendimus, vadovaujasi naudos ir išlaidų matavimu, o tai palieka mažai vietos altruizmui. Taigi, diskusijos dėl visuomenės dalyvavimo turi vystytis remiantis alternatyviomis racionalaus pasirinkimo teorijų prieigomis (sociologine, politologine).

Šio darbo kontekste svarbus Olson darbas „The Logic of Collective Actions“ [26], kuris organizacijų teorijoje padarė tą patį, ką Dauns padarė politologijoje. Olson analizavo tas organizacijas, kurios palaiko bendrus savo narių interesus (pvz., visi profsąjungos nariai turi bendrą interesą - darbo sąlygų gerinimą). Jis susitelkia koncentruojasi į „bendrą naudą“, t.y. tai, kas duodama vienam ar keliems organizacijos nariams, negali būti atimta iš kitų tos organizacijos narių. Atsiranda problema, susijusi su visų narių interesu pasiekti bendros gerovės. Bendros gerovės siekimas reikalauja laiko ir energijos, todėl kiekvieno nario interesas – ne įdėti savo asmeninių pastangų, o palikti tai padaryti kitiems. Kai pasiekiami bendra gerovė, ji pasiekiami visiems grupės nariams. Juo labiau, kad vieno asmens pastangos didelėse grupėse dažnai neturi di-

delės reikšmės. Tačiau jei visi veiktų pagal šį principą, tuomet niekas nepasiektų bendros gerovės. Vadinasi, nors siekti bendros gerovės yra kiekvieno interesas, grupė nebūtinai pasiekia šio tikslo. Visa tai paaiškina, kodėl didelės grupės siekia naudoti stimulus ir negatyvias sankcijas, kad priverstų žmones įdėti savo indėlį į bendros gerovės siekimą [43; p. 67].

Gobs teigė, kad racionalių egoistų visuomenė atves į situaciją, kai jie sunaikins vienas kitą, pasiekę natūralią „karo visi prieš visus“ būklę. Jo nuomone, tvarkos problemos sprendimas yra socialinis susitarimas, kurį pasitelkia individai mainais į, pavyzdžiui, valstybės apsaugą, atsisako dalies savo laisvės. Analogišką socialinio susitarimo tarp nepriklausomų individų idėją palaikė ir Coleman. Šį mechanizmą galima naudoti socialinėms sistemoms, bet jis naudotinas ir įvairioms savanoriškoms asociacijoms, profesionaliems ir dalykiniais susivienijimams ir klubams [43; p. 58].

Vartojimo sferoje pagrindiniai žmogaus sprendimai priimami individualiai. Kalbant apie viešąsias gėrybes [47; p. 68], socialinės dilemos kyla iš situacijų, kuriose gyventojų grupės dalijasi bendru rezultatu ir kuriose žmogus turi nuspręsti, ar prisijungti prie dalyvavimo viešuosiuose reikaluose ar ne. Visuomenės dalyvavimas viešuosiuose reikaluose yra kolektyvinė veikla, apimanti valdžią ir atskirus gyventojus. Tada tokių kolektyvinių veiksmų problema preliminariai gali būti laikoma dilema arba konfliktu tarp kolektyviniu ir individualiu požiūriu geriausių veiksmų, kur veikla, reikalinga kolektyviniu požiūriu geriausiam rezultatui ar tikslui pasiekti, dažnai yra arba gali būti skirtinga negu veiksmas, reikalingi geriausiam individualiu požiūriu rezultatui pasiekti [21; p. 91].

Taigi apibendrinant galima teigti, kad racionalaus pasirinkimo teorija baigiasi su dalyvavimo pradžia ir nesuteikia jokio paaiškinimo, kaip dalyviai bendrauja vienas su kitu, kad pasiektų geriausią kolektyvinį rezultatą; tuo tarpu komunikacinės planavimo teorijos loginis pagrindas tik prasideda, kai baigiasi racionalaus pasirinkimo teorija. Tačiau ji negali paaiškinti, kodėl žmonės nusprendžia dalyvauti. Šios dvi teorijos papildo viena kitą. Racionalaus pasirinkimo teorija kreipia daug dėmesio problemai „būti ar nebūti“ spręsti ir pesimistiškai teigia, kad protingi individai turi tendenciją nedalyvauti priimant visuomeninius sprendimus. Ši teorija yra pagrįsta individualizmu. Kita vertus, komunikacinis planavimas akcentuoja komunikacinio racionalumo svarbą, laikant, kad susitarimas gali būti pasiektas per įtraukiantį ir nepriverstinį svarytumą. Komunikacinis planavimas turi komunos šalininkų žmogiškosios prigimties ir socialinio

veiksmo prielaidų. Tačiau dėl skirtumų šias teorijas sunku sujungti [36; p. 38]. Ši teorija kritikuojama, nes turi normatyvinę tendenciją, informacija organizacijų ar individų gali būti iškraipoma ir manipuluojama pasitikėjimu.

4. Politinės demokratijos teorija apie piliečių dalyvavimą

Parada teigia, kad „demokratija < ... > atrodo kaip etinis idealas ar tiesiog gyvenimo būdas“ [27]. Dalyvavimas ir demokratija reiškia daugelį dalykų daugeliui žmonių [41; p. 32]. Held demokratijągina kaip geriausią iš visų alternatyvų, leidžiančią siekti vienos ar daugiau iš šių pamatinių vertybių arba gėrybių: politinės lygybės, laisvės, moralinės saviugdos, bendro intereso, sąžiningo moralinio kompromiso, įpareigojančių sprendimų, kuriais atsižvelgiama į visų interesus, visuomenės naudą, poreikių patenkinimo, veiksmingų sprendimų“ [17; p. 17]. Gaventa įvardijo pačios „demokratijos“ traktavimo skirtumus, teigdamas, kad „demokratija tuo pačiu metu yra militaristinės jėgos kalba, neoliberalių rinkų jėga, politinės partijos, socialiniai judėjimai ir nevyriausybinės organizacijos“ [12; p. 7]. Blaug, cituodamas kitus, taip pat teigė, „ka viena vertus, demokratija pasireiškia kaip sprendimų priėmimo metodas ir kaip politinių institucijų grupė, kuri įgyvendina, skirtingu mastu, tam tikrus pagrindinius demokratijos principus. Kita vertus, matome antikinės demokratijos sąvokos, kaip pilietinės vertybės, kaip gyvenimo būdo, kaip tarpusavio elgesio būdo, orientuoto į tai, kas gerai visiems, kitaip tariant, demokratijos kaip moralinio idealo, atgimimą“ [4; p. 104].

Su piliečių dalyvavimu tiesiogiai siejamos visuomenės pasirinkimo metodas. Skirtingos mokyklos skirtingai aiškina viešajame sektoriuje priimamus sprendimus bei jų įgyvendinimą; viena jų atmaina yra vadinamoji visuomenės pasirinkimo mokykla.

Dažnai neigiamai vertinant visuomenės pasirinkimo metodą teigiama, kad jis anaipol nėra nešališkas mokslinio neutralumo požiūriu. Jis nepasižymi objektyvumu, nes iš prigimties yra orientuotas į rinkos vertybes. Jis kritiškai vertina socialinės rūpybos išlaidas paprasčiausiai dėl to, kad palankiai vertina rinkos pasiskirstymą ir rinkos vertybes dešiniojos ideologijos sumetimais. Tai rimtas pareiškimas tiems, kurie teigia, kad visuomenės pasirinkimo teorija yra inovacinių mokslininkų pagrįstų modelių grupė.

Šio straipsnio kontekste ypač aktuali „dalyvavimo demokratija“, kuri „istoriškai < ... > funkcionavo kaip socialinė vertybė savaime, todėl tarnauja idealiumi modeliu arba moraliniu standartu, pagal

kuri gali būti įvertintos socialinės sprendimų priėmimo schemas“ [8; p. 12], bei atstovaujamoji demokratija, kuri traktuojama kaip neišvengiama realybė. Anot Urbinati, „dalyvavimas ir atstovavimas nėra alternatyvios demokratijos formos, <... > tai susijusios formos, sudarančios nepertraukiamą politinių veiksmų seką šiuolaikinėse demokratijose“ [24; p. 23]. Šiame kontekste, be abejonės, aktualesnė dalyvavimo demokratija, nes reikalauja veiksmų iš piliečių dirbant kartu su kitais piliečiais, kad sukurtų geresnę visuomenę [23]. Svarbiausias *dalyvavimo demokratijos* apibūdinimas yra įtraukti piliečiai. „Tokia demokratija - ne tik rinkinys taisyklių, procedūrų ar institucinių rėmų, ir negali būti „sumažinta“ iki tam tikros rūšies konkurencijos tarp partijų, nors tai ir yra svarbu. Greičiau tai procesas, kuriuo piliečiai labiau stiprina savo galimybes kontroliuoti sprendimus, svarbius jų gyvenimams, ir tokia demokratija taip pat dar yra kuriama“ [12; p. 10]. Šioje teorijoje, priešingai nei *atstovaujamosios* demokratijos teorijoje, visuomenės dalyvavimas suprantamas kaip gyvybiškai svarbus valdžios stabilumo garantas, nors tiesioginis visiškas dalyvavimas taip pat kritikuojamas dėl šiuolaikinių vietos valdymo dalių (pvz., miestų) dydžio. Sisk gana kategoriškai teigia, kad „geriausia demokratija, kokios galime tikėtis, ir žinoma, vienintelė praktinė demokratijos forma, yra atstovaujamoji“ [33; p. 12]. Tačiau vis gausesni empiriniai tyrimai skirtingose šalyse, kurie gilinais į tiesiogines demokratijos apraiškas atskirose dalyvavimo veiklose antrina kompromisiniam požiūriui, kai „*atstovaujamoji* demokratija reikalauja ir yra sustiprinama *dalyvavimo* demokratijos“ [4; p. 102].

Gaventa teigia, kad tiek Šiaurėje, tiek Rytuose stebimas šiuolaikinį demokratijos teorijos krypčių atgimimas, kuris palaiko stipresnes piliečių įsitraukimo formas, bet kartu gausu debatų, kaip tai turi būti padaryta [12]. Jis taip pat pateikia būdų, kurie įgalintų tai padaryti. Šie požiūriai jokių būdu vienas kito nepaneigia: pirmasis būdas autoriaus vadinamas „pilietinės visuomenės demokratija“; antrasis - „dalyvavimo demokratija“; trečiasis - „įgalinanti dalyvauti demokratija“. Taigi demokratijos teorijų kontekstas gali būti aktualus tiek teorine, tiek ir praktine prasme – kaip būdas įtraukti piliečius į sprendimų priėmimą.

Išvados

Straipsnyje aptartos esminės populiariausios teorijos, padedančios giliau analizuoti visuomenės dalyvavimą, tačiau akcentuojama, kad esama ir kitų požiūrių, kurie vertina atskirus visuomenės dalyvavimo aspektus.

Viena populiariausių teorijų yra socialinio kapitalo teorija, kur dalyvavimas vertinamas kaip svarbiausia bendruomenės vystymo ašis.

Remiantis racionalaus pasirinkimo teorija, galima paaiškinti individo sprendimo priėmimo ar dalyvauti, ar nedalyvauti visuomeniniuose reikaluose procesą, taip pat individualių sprendimų priėmimo logiką dalyvaujant kolektyviniuose reikaluose, tačiau ji nepaaiškina, kaip tokių kolektyvų individai bendrauja tarpusavyje, kad priimtų maksimaliai naudingą sau ir kitiems sprendimą. Tuo požiūriu racionalaus pasirinkimo teorija yra ribota, nes baigiasi su dalyvavimo pradžia. Todėl, vystant diskusijas dėl teorinio visuomenės dalyvavimo pagrindo, reikia remtis ir komunikacine planavimo teorija, kurios loginis pagrindas tik prasideda, kai baigiasi racionalaus pasirinkimo teorija.

Aiškinant visuomenės dalyvavimo esmę, tenka remtis skirtingomis racionalaus pasirinkimo teorijos prieigomis: tiek ekonomine, kurios postulatuose nėra vietos tokiems žmogaus elgesio stimulams kaip, pavyzdžiui, altruizmas, tiek ir sociologine bei politologine šios teorijos atmainomis.

Visuomenės dalyvavimo fenomenas daugialypis, jo aiškinime ir tyrimuose susikerta keletas mokslo šakų, todėl demokratijos teorijų analizė reikalinga lyg pagrindas tolimesnėms, gilesnėms visuomenės dalyvavimo studijoms.

Literatūra

1. Abelson, J. Bridging Academic Disciplines and policy Sectors: Understanding the Influences on Community Participation, working paper in Centre for Health Economics and Policy Analysis, McMaster University, 1999 [www paper]. <http://www.cheпа.org> [2004-05-10].
2. Ashford, N. A. and Rest, K.M. Public participation in contaminated communities, 1999. <http://web.mit.edu/ctpid/www/tl/TL-pub-PPCC.html> [2004-05-21].
3. Batson, C. D. Why Act for the Public Good? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1994, Vol. 20, No 5, 603-610.
4. Blaug, R. Engineering Democracy. *Political Studies*, 2002, No. 50 [1], 102 -116.
5. Brenneis, K. An Evaluation of Public Participation in the British Columbia Ministry of Forests Background. *Natural Resources Management Program, Simon Fraser University, Background Report Prepared for the British Columbia Forest Resources Commission*, 1990 <http://www.for.gov.bc.ca/hfd/pubs/Docs/Mr/Rc/Rc001a/V1BP005.pdf> [2006 12 03].
6. Carver, S. The future of participatory approaches using geographic information: developing a research agenda for the 21st century. *Journal of the urban and regional information systems association*, 2003, No 5, 61-71.

7. Coleman, J. S. *Socialinės teorijos pagrindai*. Vilnius: Margi raštai, 2005.
8. Dachler, H. P., Wilpert, B. Conceptual Dimensions and Boundaries of Participation in Organizations: A Critical Evaluation. *Administrative Science Quarterly*, 1978, No 23[1], 1-39.
9. Eklund, L. *From Citizen Participation towards Community Empowerment*. Unpublished Ph.D Dissertation, the Faculty of Medicine of the University of Tampere, 1999. <http://acta.uta.fi> [2006-07-22].
10. Engeström, Y. Sizing up Social Capital. In Engeström, Y. *Activity Theory and Social Capital*. Technical Reports 5, University of Helsinki, 2005. <http://www.aula.cc/people/jyri/papers/socialcapital/index.html> [2007-02-19].
11. Finkel, S. F. Civic education and the mobilization of political participation in developing democracies, 2000. <http://www.princeton.edu/~csdp/events/pdfs/finkel.pdf> [2006-03-08].
12. Gaventa, J. T. Deficit or Contestation? Deepening the „Deepening Democracy“ debate. *IDS Working Paper* 264. Institute of Development Studies at the University of Sussex, 2006. <http://www.ids.ac.uk/ids/partcip/information/Wp264.pdf> [2007-01-12]
13. Gineitienė, D., Domarkas, V.. *Visuomeninių organizacijų įtaka viešojo administravimo institucijoms*. Kaunas: Technologija, 2000.
14. Gittell, M. Democracy and Citizen Participation in the U.S.: The Role of Local Government, in Race and Community Revitalization. *Conference for the Aspen Institute Roundtable on CCI's*, 1998. Washington, USA, November 1998. <http://www.aspeninstitute.org> [2006-05-02].
15. Godschalk, D.R., Brody, S., Burby, R. Public Participation in Natural Hazard Mitigation Policy Formation: Challenges for Comprehensive Planning. *Journal of Environmental Planning and Management*, No 46[5], 2003, 733 – 754.
16. Gramberger, M. Citizens as Partners. *OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-making*, 2001. OECD: France. <http://www1.oecd.org>, [2006-01-11].
17. Held, D. *Demokratijos modeliai*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
18. Hung-Jen Tan. To Make Both Ends Meet: A Comparison of Two Paradigms of Public Participation. In Toshio Mizuuchi (ed). *Representing Local Places and Raising Voices from Belo*, 2003. <http://www.lit.osaka-cu.ac.jp> [2006-06-17].
19. Jordan, J.L., Munasib, Abdul B.A. Motives and Social Capital Consequence. *Journal of Economic Issues*, 2006, XL(4). University of Queensland, Australia,
20. Kadushin, C. Too Much Investment in Social Capital? *Social Network*, 2004 No 30, 1-16.
21. Krek A. Rational Ignorance of the Citizens in Public Participatory Planning CORP 2005. Internationales Symposium, Vienna http://www.salzburgresearch.at/research/gfx/CORP_%20krek_rational%20ignorance%20in%20participatory%20planning.pdf.
22. Lance, P. & Woolcock, G. Building Sustainable Social Capital In New Communities, 2003. <http://www.uq.edu.au/boilerhouse/docs/Lance-&Woolcock-Delfin-Working-Paper.pdf> [2007-03-12].
23. Lauber, T.B., Knuth, B.A. Citizen Participation in Natural Resource Management: A Synthesis of HDRU Research. *Human Dimensions Research Unit Department of Natural Resources*, Cornell University, 2000. <http://www.dnr.cornell.edu/hdr/PUBS/HDRUReport00-7.pdf> [2006-07-16].
24. Meikle-Yaw, P.A. *Democracy Satisfaction: The Role of Social Capital and Civic Engagement in Local Communities*. Doctoral dissertation Mississippi State University, 2006. http://sun.library.msstate.edu/ETD-db/theses/available/etd-02242006-141038/unrestricted/Dissertation_Merged_FINAL5.pdf [2007-01-27].
25. Meldon, J., Walsh, J., Kenny, M. Local Government, Local Development and Citizen Participation, 2002. http://eprints.nuim.ie/archive/00000272/01/Paper_on_Local_Government_Draft.doc.
26. Olson, M. *The Logic of Collective Action*. Cambridge: Harvard University Press, 1965.
27. Parada, X.G. *Civil Society Participation: a case study of Neighborhood councils in Antofagasta*. Doctoral dissertation, Ohio State University, 2005. http://www.ohiolink.edu/etd/send-pdf.cgi?acc_num=ohiou1128722111 [2006 12 09].
28. Riekašius R. *Politinis dalyvavimas pokomunistinėse valstybėse: Lietuvos atvejis*. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003.
29. Rifkin, S.B., Kangere, M. What is Participation?, in S. Hartley [ed.] *CBR: A Participatory Strategy in Africa*, Reference of the conference was hosted by the Uganda National Institute of Special Education [UNISE]; September 2001; Kampala: <http://www.asksource.info/cbr-book/cbr03.pdf> [2004-05-12].
30. Robison, L.J., Schmid, A.A, Siles, M.E. Is Social Capital Really Capital? *Review of Social Economy. Taylor and Francis Journals*, 2002, 60(1), 1-21. <http://www.ingentaconnect.com/content/routledg/rrse/2002/00000060/00000001/art00001> [2006-05-30].
31. Rubenson, D. Participation and Politics: Social Capital, Civic Voluntarism, and Institutional Context, 2000. www.psa.ac.uk/cps/2000/Rubenson%20Daniel.pdf [2004-02-11].
32. Schmid, A. Using Motive to Distinguish Social Capital from Its Outputs. *Journal of Economics*, 2002, Issue 36. No. 3, 747–69.
33. Sisk, T. D. Democracy at the Local Level. *International IDEA Handbook on Participation, Representation, Conflict Management and Governance*. Stockholm, 2001. http://www.idea.int/publications/dll/upload/DLL_full_book.pdf [2006-06-23].
34. Smith, J. *An Investigation into the Theory of Public Participation in Environmental Impact Assessments Applied to a Case Study in Coastal Management plan-*

- ning. Unpublished Ph.D Dissertation, School of Environmental Sciences, University of East Anglia, 2003.
35. Stukas, A., Michelle, R. Dunlap. Community Involvement: Theoretical Approaches and Educational Initiatives *Journal of Social Issues*, 2002, Vol. 58, No 3, 411-427.
 36. Tijūnaitienė, R., Bagdzeviciene, R. Public Participation in the Regional Sustainable Development. Research paper series. *Special issue of The Third International Conference International business in Transition Economies. Conference Theme: International Entrepreneurship, Innovation and Competitiveness in Transforming and Enlarging Europe*. Riga, 2004. Proceedings. Print: UAB Varosa, Vilnius. 2005. 2004.
 37. Tijūnaitienė, R., Petkienė, E. Visuomenės dalyvavimas kaip tyrimų objektas: teorinis aspektas. *Ernesto Galvanausko mokslinė konferencija „Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos 2004“*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2004, 284 – 291.
 38. Tura, T., Harmaakorpi, V. Social Capital in Building Regional Innovative Capability. *Regional Studies*, 39(8), <http://www.ersa.org/ersaconfs/ersa03/cdrom/papers/393.pdf>, 2005, 1111–1125.
 39. Uphoff, N. Understanding social capital: learning from the analysis and experience of participation. *Social Capital: A multifaceted perspective*, edited by I. Serageldin. Washington, DC: World Bank, 1999, 215 – 249. http://www.exclusion.net/images/pdf/778_ratur_uphoff.pdf [2007-05-02].
 40. Webler, T. The craft and theory of public participation: a dialectical process. *Journal of Risk Research*, 1999, 2 [1], 55-71.
 41. Wilcox, D. *The guide to effective participation*. Brighton: Delta Press, 1994. <http://www.partnerships.org.uk/guide/index.htm> [2004-07-15].
 42. Woolcock, M., Narayan, D. Social Capital: Implications for Development Theory, Research, and Policy. *The World Bank Research Observer*, 2000, Vol 15, No. 2. [http://www.worldbank.org/research/journals/wbro/obsaug00/pdf/\[5\]Woolcock%20%20Narayan.pdf](http://www.worldbank.org/research/journals/wbro/obsaug00/pdf/[5]Woolcock%20%20Narayan.pdf), [2007-02-15].
 43. Култыгин В.П. Альтернатива социологической теории? - дискуссии вокруг рационального выбора, 2003 http://209.85.135.104/search?q=cache:hYfwBGqVzngJ:socis.isras.ru/SocIsArticles/2004_01/kultygin_rational.do_ru [2007-02-15]
 44. Нуреев, Р.М. *Теория общественного выбора*. Москва: ГУ ВШЭ, 2005.
 45. Швери Р. Теория рационального выбора: универсальное средство или экономический империализм? *Вопросы экономики*. 1997. №7.
 46. Саймон Г. Рациональность как процесс и продукт мышления. THESIS No .3. 1993. http://www.hse.ru/science/igiti/thesis3/3_1_2Simon.pdf, [2007-03-13].
 47. Якобсон Л.И. *Государственный сектор экономики: экономическая теория и политика*. Европейская комиссия ЕС (Takis). М.: ГУ ВШЭ, 2000.

Evandželina Petukienė, Alvydas Raipa, Rigita Tijūnaitienė

Public Participation: Social Capital, Democracy and Rational Choice Theories Review

Summary

It was aspired to analyze the theoretical foundation of public participation invoking different theories explaining this phenomenon. Theses involve the most widely used theories as: Theory of Social Capital – because it is still the most popular foundation in solving participation problems; Rational Choice theory – because it has not only features of universal theory, but is successfully used in all behaviour sciences, and certainly explains measuring process (what it is the base of decision assumption in any individuals activity, in participation as well) of participation’s benefit and loss; Theory of Democracy – because it is treated as an essential assumption, the foundation to the further construct analyze and practical realization of participating ideas. Such an approach was taken, because there is no only one universal theory explaining the phenomenon of participation involving different attitudes. There are chosen different theories depending on context. Authors do not intend to generate such a theory, this is just assay to discuss the main theories, often over-passing limits of the other one, identifying problems, which hinder to shape an universal theory of participant foundation. There is confined from comprehensive public or participant concepts’ operationalization.